

Streszczenie

Hałda. O śląskiej wyobraźni poetyckiej i symbolicznej

Przedstawiana praca nie jest sprobematyzowaną rozprawą, lecz zbiorem szkiców i interpretacji. W centrum widzenia autorki znalazły się wiersze, w których obraz hałdy jako najbardziej charakterystycznej ikony czarnego Śląska został potraktowany symbolicznie. Hałda jest w nich nie tylko i nie wyłącznie nieusuwalnym elementem krajobrazu, ale niesie z sobą o wiele ważniejsze znaki – egzystencjalne i etyczne.

Hałda jako symbol krajobrazu pojawia się w twórczości wielu poetów śląskich. Tutaj przywołano tych najbardziej charakterystycznych i – być może – dla swojego czasu, a nawet dla literatury na Górnym Śląsku – najważniejszych. Ryzyko hierarchii nie jest zamiarem autorki pracy, ponieważ nie o porządek historycznoliteracki chodzi, ale o próbę stematyzowania tego, co do tej pory umykało spojrzeniu krytycznemu. Zobaczyć Śląsk i człowieka zamkniętego w przemysłowym krajobrazie właśnie przez pryzmat jego najoczywistszej ikony, to zderzyć się z niezwykle ważnymi pytaniami o istnienie i jego wartość.

Hałdę przywołują w swoich wierszach poeci wybitni i *minorum gentium*, klasycy dwudziestowiecznej liryki i amatorzy. Nie sposób ich tutaj wszystkich wymienić, dlatego prowadzone rozważania zostały ograniczone do pierwszego i do drugiego pokolenia autorów – od Emila Zegadłowicza (ur. 1888) i Włodzimierza Żelechowskiego (ur. 1893) przez Wilhelma Szewczyka (ur. 1913) i Bolesława Lubosza (ur. 1928) do Tadeusza Kijonki (ur. 1936) i Stanisława Krawczyka (ur. 1938).

Z ich wierszy (z wyjątkiem utworów autora *Ballad*, który pozbawił Śląsk zwałów) można wyodrębnić podobne obrazy hałd, mimo że są one opisywane na różnych etapach czasu społecznego. Wśród nich znajdują się m.in. przedstawienia usypisk jako gór życia, które zaskakują rozwijającą się na nich przyrodą; jako miejsc pełniących rolę schronów, bunkrów, składowania amunicji podczas wojennej zawieruchy czy powstań śląskich; jako ustronnych przestrzeni spotkań, bliskości kochanków; jako miejsc biedy, ale także pracy i ocalenia człowieka; jako śmietniki, przestrzenie gromadzenia pokopalnych

odpadów, rzeczy niepotrzebnych i wyrzuconych; jako wzniesienia zanieczyszczające otoczenie i trujące środowisko. Wymienione obrazy spotykają się ze sobą. Zazębiając się, utrudniają jednoznacznie pozytywną czy negatywną ocenę hałdy, jej wartościowanie.

Zaprezentowane w pracy szkice o śląskich poetach koncentrują się na interpretacji obrazu. Każde jego widzenie kształtuje się natomiast indywidualnie, „ukazuje to, co widzialne, w inny, i od tej pory nieznany sposób”. Interpretacja każdorazowo stanowi najważniejsze narzędzie, poprzez które można dotrzeć do wyobraźni twórców. Przywoływany w pracy kontekst historyczno-literacki pojawia się – by tak rzec – przy okazji, jest wzmocnieniem interpretacyjnych tez.

Summary

Spoil heap. Studies on the Silesian poetic and symbolic imagination

This PhD thesis is designed as a collection of essays and literary interpretations rather than an all-encompassing monograph. It focuses on the poems where the imagery of spoil heap, the most iconic representation of the black Silesia, is treated in the symbolic manner. Spoil heap becomes not only an irremovable part of the landscape but it is also loaded with both existential and ethical meanings.

Spoil heap as a symbol of the landscape is a recurrent motif in the literary output of Silesian poets. This thesis focuses on the most representative – and perhaps – the most important examples from literature of the Upper Silesia. Yet, it isn't the intention of this work to establish a hierarchy of works but rather to elaborate the topic which has so far eluded the attention of scholars. In other words, this work aims to look at Silesia and its inhabitant locked in the industrial landscape through its most iconic symbol, that is spoil heap and to ask important questions about its existence and value.

Spoil heap is referred to by both eminent and less well known poets (and even amateurs) . It is beyond scope of this PhD thesis to list all of them. That is why the analysis was confined to the first and second generation poets: Emil Zegadłowicz (born 1888), Włodzimierz Żelechowski (born 1893), Wilhelm Szewczyk (born 1913), Bolesław Lubosz (born 1928), Tadeusz Kijonka (born 1936) and Stanisław Krawczyk (born 1938).

The poems analysed in this work offer a similar imagery of spoil heap even if the texts were penned in different periods and social contexts (the only exception being the works of Emil Zegadłowicz, who doesn't mention spoil heap in his works. The authors depict spoil heaps as "mountains of life" surprisingly blooming with nature; as places performing the roles of shelters, bunkers and even arsenals during wars and the Silesian Uprisings; as places of meetings, lovers' encounters but also as places of poverty, of work and man salvation. Soil heaps have been shown as wastelands, piles of refuse from

a mine, as hills, which poison the surrounding area. All these depictions intertwine thus making an unambiguous interpretation impossible.

The essays on the Silesian poets which form the present PhD thesis are focused on the interpretation of the poetic imagery. Each interpretation of such poetic imagery is individually shaped thus “revealing what can be seen in a different and until now unknown way”. Interpretation is the key to unlock the poetic imagination. Therefore, the literary and historical contexts of the works analysed is presented only marginally in order to support the interpretation.